

Âlem-i Nisvân, ilâvesi olduğu *Tercüman* gazetesi gibi, Çarlık Rusyası boyunduruğu altında yaşayan bütün Türk ve müslüman eyaletlerle beraber Osmanlı topraklarına, Mısır, Çin Türkistanı, Hindistan ve Japonya'ya kadar yayılmıştı. Şefika Hanım ise Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Sovyet istilâsına uğrayıp istiklâlini kaybetmesi üzerine 1920'de Türkiye'ye sığınmış, Haziran 1975'te İstanbul'da vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İber Ortaylı, *Çarlık Rusyası'nda Türkçülük Hareketleri ve Gaspıralı İsmail Bey*, İstanbul 1968; S. A. Zenkovsky, *Rusya'da Pan-Türkizm ve Müslümanlık* (trc. İzzet Kantemir), Ankara 1971; Nadir Devlet, *Rusya Türkleri'nin Millî Mücadele Tarihi*, Ankara 1985, s. 201-202; Hasan Duman, *Katalog*, s. 14, 405; R. Rahmeti Arat, "Matbuat", *İA*, VII, 388; Kerim Yund, "Gaspıralı Şefika", *TDEA*, III, 289.

ZİYAD EBÜZZİYA

A'LEM eş-ŞENTEMERİ

(الأعلم الشتمرى)

Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Süleymân b. İsâ el-A'lem eş-Şentemerî en-Nahvî (ö. 476/1084)

Endülüslü

Arap dil ve edebiyat âlimi.

Üst dudağı yanık olduğu için "tavşan dudaklı" anlamındaki el-A'lem lakabıyla tanınan Şentemerî 410'da (1019), bugün Portekiz sınırları içinde bulunan Batı Şentemerîye (Santa Maria Algarve) şehrinde doğdu. Yirmi üç yaşında iken Kurtuba'ya gitti ve orada devrin tanınmış âlimlerinden Ebü'l-Kâsım İbrâhim b. Muhammed el-İffîlî, Ebü Sehl el-Harrânî ve Ebü Bekir Müslim b. Ahmed el-Edîb'den ilim tahsil etti. Mütenebbih divanını kendisinden okuduğu hocası İffîlî bu eseri şerh ederken ona yardım etti. Daha sonra İsbîliye'ye giderek oraya yerleşti ve İsbîliye Emîri el-Mu'tazid-Billâh Abbâd b. Muhammed ile iyi ilişkiler kurdu. Kitaplarının çoğunu emîrin himayesinde burada yazdı. Daha sonra Arap dili ve edebiyatı alanında büyük bir otorite olarak ün yaptı; hatta şöhretini duyanlar ona talebe olabilmek için uzak diyarlardan İsbîliye'ye geliyorlardı. Başta Ebü Ali el-Gassânî el-Ceyyânî olmak üzere birçok kimse ondan ilim tahsil etti. Hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetti ve İsbîliye'de Şevval 476'da (Şubat 1084) vefat etti.

Eserleri. 1. A'lem'in başlıca eserleri şunlardır: *Taḥşilü 'ayni'z-zehab min*

ma'dini cevheri'l-edeb fi 'ilmi mecâzâtî'l-'Arab. Sibeveyhi'nin *el-Kitâb*'ındaki şiirleri (şevâhid) şerhettiği ve 1064 yılında tamamladığı bu eserin nüshaları, Brockelmann'ın kaydettiği gibi Süleymaniye Kütüphanesi Âşir Efendi bölümünde değil, Reisüiküttâb (nr. 764, istinsah tarihi 572 h.) ile Lâleli (nr. 3256) bölümlerinde bulunmaktadır. *'Aynü'z-zehab* diye de anılan eser *el-Kitâb*'ın kenarında 1316-1318 yılında Bulak'ta basılmıştır. İkinci baskısı 1967'de Beyrut'ta yapılmıştır. Bağdatlı İsmail Paşa (bk. *İzâhu'l-meknân*, I, 235; *Hediyetü'l-'ârifin*, II, 111), Zirikî (VI, 172) ve Kehhâle (X, 99) bu adı taşıyan bir eseri Ebü Abdullah Muhammed b. Tâhir el-Endelûsî'ye (ö. 519/1125) nisbet ediyorlarsa da kitabın mahiyeti hakkında bilgi vermedikleri için bunların aynı isimde ayrı kitaplar mı olduğu, yoksa Hazrecî'ye yanlışlıkla mı nisbet edildiği tesbit edilememiştir. 2. *Şerhu's-şu'arâ 'i's-sitte*. Câhiliye devrinin meşhur altı şairi İmru'ülkays, Nâbiga ez-Zübânî, Alkame el-Fahl, Züheyr b. Ebü Sülmâ, Tarafe b. Abd ve Antere b. Şeddâd'ın divanlarının şerhinden ibaret olan eser, muhtelif tarihlerde ve farklı adlarla basılmıştır. Bunlar arasında W. Ahlwardt'in *el-'İkdû's-şemûn fi devâvîni's-şu'arâ 'i's-sittetî'l-câhiliyyîn* adıyla yaptığı Londra (1870) ve Paris (1902) baskıları özellikle zikredilmeye değer. Dyroff'un Münih baskısı (1892) ile Mustafa es-Sekkâ'nın *Muḥtârû's-şu'arâ 'i'l-câhilîl* adıyla yaptığı Kahire baskısı da (1954) önemlidir. Muhammed Abdülmün'im Hafâcî neşri ise Kahire'de birçok defa basılmıştır. Eser muhtelif zamanlarda ayrı ayrı kitaplar halinde de neşredilmiştir: *Şerhu Dîvânî İmri 'i'l-Qays li'l-A'lem* (nşr. De Slane, Paris 1836; nşr. Muhammed b. Şeneb, Cezayir, ts.); *Şerhu Dîvânî Züheyr* (nşr. Landberg, Leiden 1889; nşr. Fahreddin Kabâve, Halep 1970); *Şerhu Dîvânî Tarafe b. el-'Abd* (nşr. M. Seligshson [Fransızca tercümesiyle], Paris 1900; nşr. Dürriyye el-Hatîb — Lutfî es-Sakkâl, Dimaşk 1975); *Şerhu Dîvânî 'Al-ḳametü'l-Fahl li'l-A'lem eş-Şentemerî* (nşr. Muhammed b. Şeneb, Cezayir-Paris 1925; nşr. Lutfî es-Sakkâl — Dürriyye el-Hatîb, Halep 1969); *Şerhu Dîvânî 'Antere* (nşr. Muhammed Saîd Mevlivî, Dimaşk, Beyrut, ts.); *Şerhu Dîvânî'n-Nâbiğa* (nşr. H. Derenbourg [Fransızca tercümesi ve basılmamış kasideleriyle birlikte], Paris 1869; nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim, Kahire, ts.). 3. *Şerhu'l-Ḥa-*

mâse. Yâkût, İbn Hallikân, Safedî ve Kâtip Çelebi'nin ifadelerine göre, Ebü Temmâm'ın *el-Ḥamâse*'indeki şiirlerin geniş bir şerhinden ibaret olan eserde şairler alfabetik bir sırayla ele alınmıştır. 4. *Şerhu'l-Cümel*. Ebü'l-Kâsım ez-Zecâcî'nin (ö. 337/949) nahve dair *el-Cümel* adlı eserinin şerhidir. 5. *Şerhu eb-yâtî'l-Cümel*. *el-Cümel*'de örnek olarak kullanılan beyitleri (şevâhid) müstakil bir kitapta şerhetmiş olup eser Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Lâleli, nr. 3255). 6. *Kitâbü'n-nüket fi tefsîri Kitâbi Sibeveyhi*. *Taḥşilü 'ayni'z-zehab*'den başka bir eser olan *Kitâbü'n-nüket*, Sibeveyhi'nin *el-Kitâb*'ındaki bazı müşkülleri halletmek maksadıyla yazılmıştır. Tek nüshası Rabat Ummi Kütüphanesi'nde (Evkaf, nr. 142) bulunan eser, Emîr Mu'tazid-Billâh adına yazılmış ve oğlu Ebü'l-Velîd İsmail b. Abbâd'a takdim edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Beşkuvâl, *eş-Şıla*, II, 681; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, XX, 60-61; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VII, 81-82; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVIII, 555-557; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'at*, II, 356; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 403; Serkis, *Mu'cem*, I, 459; Brockelmann, *GAL*, I, 309; *Suppl.*, I, 542; a.m.f., "A'lem", *İA*, I, 298-299; *İzâhu'l-meknân*, I, 235; *Hediyetü'l-'ârifin*, II, 111, 551; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 172; VIII, 233; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, X, 99; XIII, 302-303; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edeb*, IV, 636; Hâlid Abdülkerîm Cum'a, "Kitâbü'n-Nüket fi tefsîri Kitâbi Sibeveyhi", *Mecelletü Ma'hedî'l-maḥ-tâḫatî'l-'Arabiyye*, XXIX/2, Küveyt 1985, s. 557-574.

İSMÂİL HAKKI SEZER

ÂLEMÂRÂ-yı ABBÂSİ

(عالم آرای عباسی)

İskender Bey Münşî'nin, başlangıcından

I. Şah Abbas dönemi sonlarına kadar Safedî Devleti tarihine dair eseri (bk. TÂRİH-i ÂLEMÂRÂ-yı ABBÂSİ).

ALEMDAR

(علمدار)

Bayrak veya sancak taşıyanlar için kullanılmış olan bir terim.

"Bayrak, sancak, livâ" mânalarına gelen Arapça *alem* kelimesiyle "tutan" anlamındaki Farsça *dârdan* meydana gelmiş birleşik bir kelimedir. Tarih terimi olarak hükümdara ait saltanat sancaklarını taşıyanlar için kullanılmıştır. Selçuklular ve İlanlılar'da devlete ait bayrak ve sancakları taşımak ve muhafa-